

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA IFODALI O‘QISH KO‘NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI

Jumanova Soliha G‘ayrat qizi

Guliston davlat pedagogika instituti

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi talabasi

E-mail: solihajumanova908@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ifodali o‘qish ko‘nikmasini shakllantirish jarayoni va uning ahamiyati yoritilgan. Ifodali o‘qishning mazmuni, bolalar tafakkuri va nutq rivojiga ta‘siri tahlil qilingan. Shuningdek, bu ko‘nikmani rivojlantirishda foydalaniladigan samarali usullar, o‘yinli mashg‘ulotlar, drammatizatsiya, rolli o‘qish hamda o‘quv materiallarining roli ko‘rib chiqilgan. Maqola o‘qituvchilarga amaliy tavsiyalar berish va dars jarayonini yanada samarali tashkil etish maqsadida yozilgan.

Kalit so‘zlar: ifodali o‘qish, boshlang‘ich ta‘lim, o‘quvchilar, ko‘nikma, o‘qituvchi, drammatizatsiya, rolli o‘qish, metodika, nutq rivoji, dars jarayoni.

Аннотация. В данной статье рассматривается процесс развития навыков выразительного чтения у учащихся начальной школы и его важность. Проанализировано содержание выразительного чтения и его влияние на развитие мышления и речи детей. В нем также рассматриваются эффективные методы, используемые для развития этого навыка, включая игровые занятия, драматизацию, ролевые игры и роль образовательных материалов. Статья написана с целью предоставить учителям практические рекомендации и более эффективно организовать учебный процесс.

Ключевые слова: выразительное чтение, начальное образование, учащиеся, умения, учитель, драматизация, ролевое чтение, методика, развитие речи, процесс урока.

Annotation. This article discusses the process of developing expressive reading skills in primary school students and its importance. The content of expressive reading, its impact on the development of children's thinking and speech are analyzed. Also, effective methods used in the development of this skill, game activities, dramatization, role-playing reading, and the role of educational materials are considered. The article is written to provide practical recommendations to teachers and to organize the lesson process more effectively.

Key words: expressive reading, primary education, students, skill, teacher, dramatization, role-playing reading, methodology, speech development, lesson process.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan “Yangi O‘zbekiston — yangi ta‘lim” tamoyili asosida ta‘lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar zamonaviy, raqobatbardosh va har tomonlama yetuk avlodni voyaga yetkazishni ko‘zda tutadi. Xususan, 2020-yil 6-noyabrdagi “Ta‘lim va tarbiya sifatini oshirish hamda ilmiy-tadqiqot ishlarini jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–4884-sonli qaror,

2022-yil 23-maydagi “2022–2026-yillarda yangi O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi”da belgilangan ustuvor yo‘nalishlar ta‘lim tizimida zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etishni taqozo etadi. Shuningdek, “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun va “O‘zbekiston Respublikasining 2030-yilgacha bo‘lgan taraqqiyot strategiyasi”da boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarning fikrlash, og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirish, hamda ularning ijodiy salohiyatini qo‘llab-quvvatlash ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Boshlang‘ich ta‘lim bosqichi — bu o‘quvchilarning asosiy bilim va ko‘nikmalari shakllanadigan, nutqiy faoliyati rivoj topadigan muhim poydevor bosqichidir. Ayniqsa, ifodali o‘qish ko‘nikmasini shakllantirish o‘quvchilarning tilga bo‘lgan qiziqishini oshirish, tafakkurini chuqurlashtirish, estetik didini rivojlantirish va mustaqil fikrlash salohiyatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Bu ko‘nikma nafaqat ona tili darslarida, balki boshqa fanlarda ham bilimlarni ongli ravishda o‘zlashtirishga xizmat qiladi. Shu sababli boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ifodali o‘qish ko‘nikmasini shakllantirishga qaratilgan metodik yondashuvlarni ishlab chiqish, pedagogik faoliyatda samarali usullarni qo‘llash dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biridir.

Ifodali o‘qish — bu matnni to‘g‘ri ohang, pauza, urg‘u va intonatsiya bilan o‘qishdir. Bola matn mazmunini anglab, uni his qilib o‘qiganda, tinglovchida ham qiziqish uyg‘onadi. Bu ko‘nikma o‘z-o‘zidan shakllanmaydi, balki muntazam mashqlar va to‘g‘ri yo‘naltirish orqali rivojlanadi.

Ifodali o‘qishga o‘rgatishning samarali usullari:

1. She‘r va ertaklardan foydalanish – Bolalar obrazli matnlarni o‘qish orqali his-tuyg‘ularini ifoda qilishni o‘rganadilar.
2. Rolli o‘qish – Hikoya yoki sahna matnlarini rollarga bo‘lib o‘qish o‘quvchining nutqini boyitadi.
3. Dramatizatsiya – O‘quvchilar sahna ko‘rinishlari yaratish orqali matnni yanada chuqurroq anglaydilar.
4. Audio materiallar tinglash – Professional ovozda o‘qilgan matnlar o‘quvchilarda to‘g‘ri ohang va talaffuzni shakllantirishga yordam beradi.
5. O‘yinlar va mashg‘ulotlar – Masalan, “Qaysi ohang to‘g‘ri?”, “Kim ifodalibroq o‘qiydi?” kabi o‘yinlar orqali darslar qiziqarli o‘tadi.

Shuningdek, ifodali o‘qishni shakllantirishda o‘quv materiallarining sifati va mazmuni ham muhim ahamiyat kasb etadi. O‘quvchilar uchun tanlangan matnlar ularning yoshiga, qiziqish doirasiga, tushunish darajasiga mos bo‘lishi, shuningdek, obrazli ifoda va emotsional yuklamaga ega bo‘lishi lozim. Ayniqsa, milliy ertaklar, she‘rlar, xalq og‘zaki ijodi namunalarini o‘qish orqali o‘quvchilarning nafaqat ifodali o‘qish ko‘nikmasi, balki madaniy-estetik dunyoqarashi ham rivojlanadi.

Ifodali o‘qishni mustahkamlash uchun dars jarayonida quyidagi metodik tavsiyalarni qo‘llash maqsadga muvofiq:

- O‘quvchini tayyorlash bosqichi: Matn mazmuni haqida suhbat o‘tkazish, muhim so‘zlar va iboralarni tushuntirish orqali o‘quvchini matnga ruhiy va tafakkuriy jihatdan tayyorlash;
- Matnni namunaviy o‘qish: O‘qituvchi tomonidan matnni ohangdor va to‘g‘ri intonatsiya bilan o‘qib berilishi o‘quvchilar uchun namuna vazifasini bajaradi;
- Matn ustida ishlash bosqichi: O‘quvchilar bilan birgalikda obrazlar tahlili, muallif fikri va asosiy g‘oya ustida suhbat o‘tkazish orqali o‘qishga ongli yondashuvni shakllantirish;
- Qayta o‘qish va baholash: O‘quvchilarning matnni turli usullarda (jamoaviy, juftlikda, individual) o‘qishi, rollarga bo‘lib ifodalashi, sinfdoshlar tomonidan baholanishi ularni faollashtiradi.

Bundan tashqari, zamonaviy ta‘lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham ifodali o‘qish ko‘nikmasini rivojlantirishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Interaktiv elektron darsliklar, multimediali materiallar, o‘yinli ilovalar orqali o‘quvchilarda qiziqish uyg‘onadi, mustaqil o‘rganishga bo‘lgan intilish kuchayadi.

Pedagogik tajribalar shuni ko‘rsatadiki, ifodali o‘qishni shakllantirish uchun o‘qituvchi doimiy ravishda o‘quvchilarning individualligini, nutqiy salohiyatini, hissiy holatini nazarda tutgan holda differensial yondashuvni amalga oshirishi lozim. Bu esa, o‘z navbatida, har bir bola uchun qulay til muhitini yaratish, ular bilan individual mashg‘ulotlar tashkil etish, o‘qish jarayonini ijodiy tashkil qilish orqali amalga oshiriladi.

XULOSA

Ifodali o‘qish — bu faqatgina texnik ko‘nikma emas, balki o‘quvchining tafakkuri, hissiy olami va estetik dunyoqarashini shakllantiruvchi murakkab jarayondir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida bu ko‘nikmani shakllantirishning samarali usullaridan foydalanish ta‘lim jarayonining sifatini oshirish, o‘quvchilarning matnga ongli munosabatini rivojlantirish, ularning mustaqil fikrlash, tushunish va ifoda etish salohiyatini kengaytirishga xizmat qiladi.

Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, she‘r va ertaklardan foydalanish, rolli o‘qish, drammatizatsiya, audio vositalar orqali eshitish, o‘yinli mashg‘ulotlar tashkil etish, shuningdek, AKT vositalaridan foydalanish ifodali o‘qish ko‘nikmasini shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega. O‘qituvchining individual yondashuvi, motivatsion qo‘llab-quvvatlashi va interaktiv metodlardan foydalangan holda tashkil etilgan darslar o‘quvchilarda bu ko‘nikmaning mustahkam shakllanishiga zamin yaratadi. Shu boisdan, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida ifodali o‘qish ko‘nikmasini shakllantirishga ustuvor

vazifa sifatida yondashish, metodik yondashuvlarni yangilash va o‘qituvchilar malakasini muntazam oshirib borish bugungi kun ta’limi oldidagi muhim vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning “Yangi O‘zbekiston — yangi ta’lim” konsepsiyasi. — Toshkent, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Boshlang‘ich ta’lim davlat ta’lim standarti” (2022-yil 6-aprel, 187-son qaror).
3. “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. — Toshkent: Adolat, 2020.
4. Ashurova D. X., Raxmonqulova N. D. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
5. Raximova M. Sh. Boshlang‘ich ta’limda ifodali o‘qishning metodik asoslari // Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. — Toshkent, 2020.
6. Xasanboyeva D. S. O‘quvchilarda nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
7. Мардонова, Р. О. Teaching Four Skills in The Primary Classroom Обучение Четырём Навыкам В Начальной Школе. Журнал выпускается ежемесячно, публикует статьи по гуманитарным наукам. Подробнее на, 116.
8. Djabbarova, S., Tadjieva, M., & Ra'no Mardonova, G. T. (2020). Problem Based Learning and Its Efficiency in Teaching Process. European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7(2), 291-296.
9. Мардонова, Р. О. (2018). Обучение Четырём Навыкам В Начальной Школе. Гуманитарный трактат, (21), 113-116.
10. Abdisheribov, S., Yo'Ldosheva, M., & Jumayeva, M. (2022). Implementing creative writing in English language teaching classrooms. Science and innovation, 1(B8), 1343-1347.
11. Jumayeva, M. B. (2025). Use of educational methods in pedagogy. Икро журнал, 14(02), 168-174.
12. Kamiljanovna, Z. D., O'G'Li, A. S. J., & Jumayeva, M. B. (2022). The Analysis Of Higher Order Thinking Skills. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 672-676.
13. Ochildievna, M. R. (2019). The Study of the Modification of Sounds in Coherent Speech in English and Uzbek Languages. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12).
14. Mardonova, R. O., & Turdieva, O. O. K. (2018). The Impact of Tpr Method on Children’s Vocabulary Learning Process. Гуманитарный трактат, (29), 122-123.
15. Saidova M. H. O‘qish savodxonligi va ifodali o‘qish // Ilm-fan va innovatsiya, 2022, №3. – B. 44–48.